

Fatih Özatay: Sayın konuklar, ben küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerine etkileri üzerinde duracağım. Bir de ne yapılabilir ağırlıklı olacak konuşmam daha çok. Ama bir miktar da konuşmamın sonuna doğru 2010'a gelmek istiyorum. Bu sunum aslında benim kişisel sunumum da değil, bizim Türkiye Ekonomik Politikaları Araştırma Vakfında bir küresel çalışma grubumuz var, yaklaşık Eylül ayından beri bir takım öneriler geliştirmeye çalışıyoruz, ben de kendi Radikal'deki köşemde zannediyorum Ekim ayından beri yazıyorum. Daha önce benden dinlemiş olanlar da olabilir. belki bazılarınız için bir miktar tekrar da olabilir, benim için tekrar olduğu kesin ama bu kaçınılmaz. İnsan tekrar ede ede söylediklerine de inanıyor, öyle de bir kötü tarafı var bu işin. Halbuki şüphe etmek gerekiyor. İlk önce etkilerle başlayacağım, etkileri hepiniz biliyorsunuz onun için kısa geçeceğim, daha çok önerilerimiz üzerinde durmak istiyorum. Benden önceki konuşmacılar da özellikle küresel boyutunu anlattılar, bu tabi Türkiye'yi çok yakından etkiliyor, 2010'da da bunu göreceğiz, 2009'da görüyoruz zaten. İki tanesi, dış kredi kanalı çok belirgin, dış ticaret kanalı ondan da belirgin. Bu iki kanal tabi dönüp dolaşıp tabi bizim bankaların tavrını etkiliyor. Dolayısıyla iç kredi kanalını etkiliyor. Bu 3 kanal hem kendileri karşılıklı etkileşiyor ama ondan sonra da ekonomiye duyulan güveni azaltıyor dolayısıyla yatırımcı, tüketici davranışını olumsuz yönde etkiliyor.

Dış kredi kanalına ilişkin sadece bir iki rakam vereceğim. Birisi Uluslararası Finans Enstitüsünün tahmini, bunu artık herkes biliyor, 2007'de uluslararası sermaye akımları 1 trilyon dolara yakındı, 2009 için bunun düzeyinin 165 milyar dolar olacağı tahmin ediliyor, dolayısıyla büyük bir düşüş var. Bunu biz kendi ödemeler dengesi verilerimizden görüyoruz. Bankalar dış finansmanda zorlanıyor. Belki kendi tercihleri, belki zorlanıyorlar yada gerçek ikisinin arasında bir yerde. Ama sonuçta mesela yıllık rakamlar burada aylık ortalamaları veriyor dolayısıyla yıllık toplama bakmak için onları 12 ile çarpmak gerekiyor. 2007'de sözgelimi bir yılda 6 milyar dolar aldıkları borcun üzerinde yeni kaynak yaratan bankalar, görüyorsunuz Kasım ayından bu yana yurt dışına kaynak aktarıyorlar. Negatif rakamları görüyorsunuz.

Bu şirketler kesiminde çok belirgin. Ne önemi var bunun? Şu önemi var; 2002'den sonra yakaladığımız hızlı büyümenin arkasında her ne kadar istikrara yönelik attığımız adımlar varsa aynı zamanda da dış likidite bolluğu var. Tabi biz istikrara yönelik o adımları atmasaydık o küresel likiditeden o kadar yararlanamazdık. O uzun vadeli şekilde yararlanamazdık, o doğru. Ama buradaki rakamlardan hemen görüyorsunuz; 2007'de ayda ortalama net dışarıdan 2.2 milyar dolar kaynak bulan şirketlerimiz ne yazık ki Aralık'tan itibaren dışarıya net kaynak aktarmak durumunda ve bunun tercümesi de daha az yatırım çok tabi ki, küçülen bilançolar ve azalan üretim demek.

Tabi böyle bir ortamda, bu kadar belirsizliğin olduğu, kürenin bu kadar karışık olduğu bir ortamda bankalarımızın mali yapısı ne kadar güçlü olursa olsun -2001 krizinden sonra yapılanlar sayesinde- temkinli davranıyorlar. Bunlar haftalık rakamlar. 2008'in başından beri mevduat bankalarının açtıkları toplam kredi miktarını gösteriyor. Nominal rakamlar. Ekim ayının 24'inde bir zirve var, oradan itibaren düşüyor. Reel olarak da bakarsanız %8 - %9 düşme var, bu da tabi daha az yatırım, daha az tüketim olarak bize yansıyor.

Türkiye için dış ticaret kanalı çok belirgin. Özellikle bazı sektörler bunlardan çok olumsuz etkileniyor, otomotiv sektörü başta olmak üzere ihracatta keskin bir düşüş var. Nisan ayı ihracat rakamları yok ama Dış Ticaret Müsteşarlığı'nın web sayfasında günlük rakamlar

olduğunu öğrendim, ona bakınca Nisan ayının 27'si itibariyle %38 azalma var geçen yılın aynı dönemine göre. Yani bu ihracattaki azalma Nisan ayında da devam ediyor.

Tabii bütün bunların yansımaları ekonomiye duyulan güvenin azalması, burada bir takım endeksler var, son aylarda toparlanma var, bunu da söylemek gerekiyor. Ama tarihsel olarak baktığımızda 100'ün altındaki değerler güvensizliği gösteriyor ve 100'ün altında önemli değerler var. Özellikle Merkez Bankası'nın reel kesim güven endeksi yapılan ampirik çalışmalarda bayağı önemli çıkıyor özellikle yatırımcı davranışını açıklamak açısından. Bu, çok düşük düzeylerde. Gerçi son Nisan ayı rakamı önemli ölçüde arttı. Fakat gene de bu artışa rağmen düzey düşük.

Şimdi dolayısıyla bu dört kanaldan gelen olumsuz etki, işsizlik ve azalan üretim olarak bize yansıyor. Bunları da hızlıca geçeyim, çok yakından biliyorsunuz. Bu sanayi üretiminde yıllık yüzde düşüşler, giderek keskinleşiyor. Bunlar milli gelir rakamları. 2009'da -eğer hiçbir şey yapılmazsa, biraz sonra geleceğim- %5.5 daralma tahmin ediyoruz. İşsizlik rakamlarının tırmandığını biliyoruz, %14'ü aştı, biraz sonra 2009 için bizim tahminlerimizi vereceğim, bunlar Ocak ayı rakamları.

Dolayısıyla buradan çıkan temel soru, bu olumsuz etkilerin hangisini azaltabiliriz ve hangi yollarla azaltabiliriz olmalı. Açık ki bu dört faktörden dış ticaret için yapabileceğimiz çok fazla bir şey yok. Bu krizden daha az etkilenen ülkelere yönelik bir takım faaliyetler olabilir. Sayın Bakanımız da açış konuşmasında ona değindi ama bu sınırlı olacaktır. 2010 ile ilgili konuşurken ona geleceğim. Çünkü bizim pazarlarımızda önemli bir daralma bekleniyor, 2010'da da bu daralmanın çok fazla iyileşmesi beklenmiyor dolayısıyla çok fazla yapılabilecek bir şey yok. Bu durumda;

1. Şirketlerin ve bankaların dış kredi tıkanıklığını biraz olsun azaltmak için bir şey yapabilir miyiz?
2. Ekonomiye duyulan güvenin azalmasını biraz olsun engelleyebilmek için, azalma hızını düşürebilmek için bir şeyler yapabilir miyiz?
3. İç kredi kanalı için bir şeyler yapabilir miyiz?

Şimdi buradaki temel ilke şu olmalı, çok önceden beri bunlar söyleniyor, sizler de yakından biliyorsunuz: Olağanüstü bir dönemden geçiliyor, bütün ülkeler olağan dışı önlemler alıyorlar. Dolayısıyla normal zamanlarda düşünmesi hatta telaffuz etmesi bile zor olan önlemleri almaktan kaçınmıyorlar. Dolayısıyla olağan dışı önlemler alınabilir, bunda ayıp bir şey yok. Bunu bir tarafa yazmak gerekiyor. Bir de tabii ben bunu eski Merkez Bankacı olarak söylüyorum. Çünkü biraz sonra söyleyeceğim önerilerin bir kısmı Merkez Bankası'nı devreye sokuyor. Bu açıdan ben kendi hesabıma rahatım.

İkincisi, Türkiye Amerika'nın ya da İngiltere'nin yaptığı gibi bardaktan hatta kovadan boşanıncasına para dökemez krizin üzerine çünkü bir kaynak sorunu var. Bu durumda bütçede 2008'deki ve 2009'da olacak bozulmayı da dikkate alırsak, buradaki temel ilke deyim yerindeyse "şimdi gevşet ama ileride kıs" olmalı. Bu çerçevede mali çapa ya da orta vadeli mali kural çok önemli olmalı.

Bence üçüncü temel ilke de -özellikle iç talebi arttırıcı önlemler açısından kısıtlıyız dedik, bütçe imkanları nedeniyle- bu iç talebi arttırıcı önlemler daha çok yurt içinde üretilen mallara olan talebi arttırıcı önlemler olmalı. Yani iç taleple onu ayırmak gerekiyor. Verdiğimiz bir teşvikin ya da aldığımız bir kararın ithalatı çok fazla özendirme mümkün, dolayısıyla bunun iç üretime olumlu yansımaları o kadar mümkün olmayabilir. Korumacılıktan bahsetmiyorum, ama bu ne anlama geliyor? Şu anlama geliyor, harcama eğilimi yüksek olan gruplara yönelik önlemler olmalı. Kısa vade açısından söylüyorum, iç talebi arttırmaktan bahsediyorsak. İkinci olarak da bu harcamaları daha ziyade yurt içinde üretilen mallara yapacak gruplara olmalı.

Buna göre bunların kim olduğu zaten belli; düşük gelir grubunda olan insanlar, bu sosyal adalet açısından da gerekiyor.

Dördüncü ilke de çok zaman aralıklarıyla önlem alınması bir alternatif, ikinci bir alternatif bütüncül bir çerçevede bir paket halinde önlem alınması. Kanımca ikincinin haber etkisi çok daha büyük. Dolayısıyla güveni tesis etme açısından böyle taksitle değil ama daha bütüncül bir önlem paketinin önemini altını çizmek gerekiyor.

Bizim bir model çalışmamız var. Şunu da itiraf edeyim: Ben 3 yıldır TEPAV'dayım, benim uzmanlık alanım böyle daha çok istikrar, makro türü işler. TEPAV'a girdiğimde herkes mikro reformlarla uğraşıyordu, ben kendimi biraz yabancı hissetmişim. Biz TEPAV'da hiçbir zaman istikrara yönelik bir makro model yapacağımızı düşünmemiştik. Bu sene keşke daha önce yapsaymışız diye düşündük. Şimdi bir makro model inşa ettik, bunlar bu makro modelin sonuçları. Halbuki bunlarla uğraşıyorduk biz ve daha güzel günlerdi onlar. İnşallah o günlere geri döneriz.

Bizim bu model yıllık bir model. Modeli çok fazla zorlamamak gerekiyor, ama şöyle dedik: Alınacak önlemlerin etkisini -biz bunu Şubat'ta yaptık- bir kısa, bir de uzun vade olarak ayıralım. Uzun vadeli tahminler, 2010 tahminleri anlamına gelmiyor, alınacak önlemlerin nihai etkileri anlamına geliyor, buna dikkat etmek gerekiyor. Bizim kısa vadeyi burada -bunu Şubat ayında yaptığımız için Mart'ta da kamuoyuna sunduk- 2009 sonu olarak düşünmek gerekiyor. Temel senaryoda Şubat ortamı geçerli. Şubattan itibaren bir miktar iyileşme var dolayısıyla sonuçları o gözle değerlendirebilirsiniz. Ekonomi Yönetimi tarafından Şubat'tan sonra bir takım kararlar alındı, onların etkileri burada yok. O durum devam etseydi ve yurt dışındaki olumsuz durum da devam etseydi, 2009 büyümesi ne olurdu?

Bizim temel senaryomuz 2009 için %5.5 bir daralma tahmini veriyor. Aslında şunu da söyleyeyim; başka bir modelimiz daha var, oradan çıkan sonuç biraz daha karamsar, ama arkadaşlarla konsensüs tahminimiz bizim bu. İşsizlik ise %16.6 olarak tahmin ediliyor Aralık 2009 için. Ama burada işgücü katılım oranını sabit alıyoruz. Halbuki biliyoruz ki kriz dönemlerinde özellikle kadın nüfusunun işgücüne katılım oranı artıyor ve işsizlik oranının hem payını hem de paydasını artırıyor. Dolayısıyla normal rakamlar açısından bakarsanız bu %16.6, %18 gibi bir işsizliğe karşı geliyor. Aralık tahmini.

Senaryo iki. Bundan sonra söyleyeceğim bütün senaryolarda bir "şeyler" yapıyor, o bir "şeylerin" temel senaryoya göre büyümeyi nasıl iyileştirdiğini ya da küçülmeyi nasıl kısıtladığını ve işsizliği ne kadar azalttığını, bu çubuklar gösteriyor. İkinci senaryoda IMF ile anlaşma yapıyor ama IMF'den gelen para ki biz bunu 15 milyar dolar olarak aldık 2009 dilimini, sadece Merkez Bankası ve Hazine hesabına geliyor ve dolayısıyla sadece kamunun dış borç geri ödemesine gidiyor. Unutmayalım 2001 krizindeki temel sorun kamunun dış borç geri ödemesiydi, bankaları bir tarafa bırakırsak. Halbuki şimdiki temel sorun kamunun dış borç geri ödemesi değil, esas borçlu olan şirketler ve bankalar. Geleneksel IMF programlarında da şirketler kesiminin yararlanması ancak çok alengirli mekanizmalarla mümkün deyim yerindeyse, mümkün değil diyelim. Sonuç olarak IMF'den gelen para temel sorunumuzu çözüyor. Bu da zaten bizim senaryolara yansıyor. %5.5'lük küçülme tahminimizde çok marjinal bir iyileşme oluyor. Ama bu kısa vadeli. Nihai etkiye bakarsanız, yarım puanlık bir iyileşme var. Tabi burada bir varsayımımız daha var, IMF'den gelen bu para hemen güveni arttıracak diye varsaymıyoruz; çünkü o söylediğim üç tane kanaldan gelen sorunu çözüyor. Dolayısıyla eğer IMF'den gelen para güveni bir miktar iyileştiriyor olsa buradaki 5.5'tan 5'e düşen küçülme oranı biraz daha küçülebilir. Ama temel mesaj; IMF ile anlaşmak yetmiyor. Biraz sonra söyleyeceğimiz önlemler açısından IMF ile anlaşmak mutlaka gerekiyor ama temel sorunumuzu çözüyor. Temel mesaj bu.

Senaryo üçte dış kredi kanalını çözmek için ortaklaşa düşündüğümüz bir mekanizma var. Bu kredi garanti fonu ama döviz cinsinden kredi garanti fonu, Türk Lirası cinsinden değil. TL cinsinden kredi garanti fonuna göre biraz daha karmaşık bir sistem. Şu nedenle karmaşık;

garanti kredi fonu sonuçta bankaların şirketlere açtıkları kredilerin -bankaların risk algılamalarını azaltmak için- belli bir miktarına kefil oluyor. Ama burada şirketlerin borcu yurtdışına. Yani bizim kredi garanti fonu istediği kadar şirketlere kefil olsun, yurtdışındaki bankalara garanti versin, bunun pek bir işe yaramayacağı açık. Çünkü, zaten küresel mali sistem çönmüş vaziyette. Buradaki kredi garantisini kim dikkate alır? O zaman temel sorun şu; şirketlerin bu zorluğunu nasıl açacağız? Buradaki kaynak IMF'den gelen para. Ama IMF'den gelen para şirketlere gidemiyordu. O zaman temel sorunumuz şuna dönüşüyor, IMF'den parayı, en azından bir kısmını şirketlerin kullanımına açmak mümkün mü? Şöyle bir sistemle mümkün: Mesela Hazine 1 milyar doları bir kredi garanti kurumuna verirse sermaye olarak, bu IMF'den gelen paranın bir kısmı da Merkez Bankası hesaplarına girerse, bu sistemin şöyle çalışması mümkün. Bir şirket 100 dolarlık kredi almak için normal olarak bir bankaya başvurur, banka bunun kredi değerlendirmesini yapar, eğer kredi vermeye bunu layık görüyorsa kredi garanti fonuna gider ve der ki ben buna 100 dolarlık kredi vereceğim, sen de bunun mesela %70'ine kefil ol. Kredi garanti fonu da bunun %70'ine kefil olur. Banka bu kefaleti alır Merkez Bankası'na gider, 70 dolarlık kefaletim var, sen bunun karşılığında bana reeskont kredisi ver der. Merkez Bankası 70 dolarlık reeskont kredisini bu şirkete verebilir.

Bunun kaynağı nerede? IMF'den gelen parada. Burada risk nerede? Günün sonunda şirket kredisini ödeyemezse, 70 doları kredi garanti fonundan tahsil eder dolayısıyla 30 dolarlık risk de bankanın riskidir. Neden %100'üne kefil olmuyor? %100'üne kefil olursa bankaların bir rolü kalmıyor. Bankaların da elini taşın altına koyması gerekir. Peki bankalar buna katılabilir mi? Bankaların buna katılabilmesi için bir takım tatlandırıcılar verilebilir. Ne tür tatlandırıcılar olabilir bunlar? Mesela bu sisteme katılan bankanın döviz cinsinden zorunlu karşılık oranı düşünülebilir. Merkez Bankası'ndaki depo imkanları arttırılabilir. Bunun Merkez Bankası açısından, bizim kredi notumuzu düşürecek bir riski var mı? Merkez Bankası açısından tabii ki reeskont kredisi verdiği için başlangıçta Merkez Bankası'nın rezerv miktarını düşürüyor ama kredi geri ödendiği zaman da Merkez Bankası'nın rezerv düzeyi aynı düzeye dönüyor. Kredi geri ödenirse bile kredi garanti fonu sonuçta verdiği kefaleti ödediği için sonuçta Merkez Bankası'nın rezerv düzeyi yükselmiş oluyor. Dolayısıyla bu olabilir. Ama risk burada Hazine'dedir.

Dolayısıyla, siyasilerin şunu düşünmesi gerekiyor: Bununla yaratacağımız kredi mekanizmasının oluşturacağı istihdam artışı bir tarafa ya da işsizlik artışını bir miktar önlemesi bir tarafta, öbür tarafta da Hazine'nin aldığı bu döviz riski. Yani bu ikisi siyasi olarak dengelenecek bir şey. Bizim teknisyen olarak görevimiz bu alternatifleri sunabilmek. Peki, bunları rakamlaştırırsak, bunun bütçeye etkisi ne? Burada bizim arkadaşların hazırladığı bir takım seçenekler var. İşte sütunlarda gördüğümüz çeşitli kefalet oranları var. Çeşitli döviz kredisine hedefleri var. Kredi garanti kurumunun kaynak ihtiyacı var. Merkez Bankası'ndan ne kadar reeskont kredisi çıkacağı var. Maksimumda bakarsanız mesela seçenek 6'da, 20 milyar dolarlık bir döviz kredisine hacmi yaratmak için, bütçeden aktarılacak kaynak milli gelirin 0.42'si kadar, yani çok yüksek bir rakam değil. Peki, nasıl oluyor da bu 20 milyar dolarlık bir hacim yaratıyor? Sihirli bir şey yok; çünkü kredi garanti fonu direkt kredi açmıyor, kefil oluyor, dolayısıyla bir kaldıraç oranı ile çalışıyor. 1 milyar sermayesi varsa, 7 kaldıraçla çalışsa 7 milyar dolarlık bir krediye kefil olabiliyor, banka da kendisi bir miktar kredi vereceği için bu çok daha büyük bir kredi hacmi yaratabiliyor.

Fonun maliyeti de önemli. %10 batık olsa dedik ki bu biraz fazla, çünkü %10 batık aynı zamanda bankaların da batığı olacak, ama yani en yüksek batıkla gitsek ne olur diye; sonuçta tabii sistem zarar ediyor ama bunun en yüksek seçenekte - seçenek 6'da- Hazine'ye maliyeti 860 milyon dolarlık bir zarar. Yani bu karşılanabilir bir zarar gibi karşımıza çıkıyor. Bunun etkisi ne? Bu da tabii sihirli bir değnek değil, kısa vadede 5.5 olan küçülme oranını IMF'den gelen para, Senaryo 2'nin üzerine 5.1'e düşürüyor. Ama uzun vadede etkisi biraz daha yüksek çünkü kredi mekanizması çalışacak, çarpanlar daha geç devreye girecek, 5.5'i 4.2'ye

çekebiliyor. Ama bunun yapılması daha zor; çünkü yabancı kuruluşlar açısından acaba Türkiye'nin kredi notunu düşürebilirler mi diye kaygılar devreye girebilir ama, bunun pazarlığı yapılabilir. Çünkü olağan dışı bir dönemden geçiyoruz, olağan dışı önlemler almakta bir sakınca yok.

Şimdi söyleyeceğim çok daha yapılabilir bir öneri. Sayın Başbakan Yardımcımız da bunun üzerinde çalışıldığını ve zaten gerçekleştirmek üzere olduklarını söyledi. Onun için kısa geçeceğim. Ama deminki sistemden çok daha kolay bir sistem. Çünkü Merkez Bankası'nı falan devreye sokmuyor. Direk şirket, banka ve kredi garanti kurumu var. Gene kredi garanti kurumuna bütçeden fon aktarılıyor, kredi garanti kurumu bankanın risk algılamasını azaltmak için açılan kredilerin bir kısmına kefil oluyor. Sonuçta burada bakarsanız -mesela seçenek 6'da- 45 milyar liralık bir kredi hacmi yaratmak mümkün. Tabi burada kefalet oranı %80. Bu çok büyük bulunabilir siyasi otoriteler tarafından. Bu %50'ye çekilebilir vs. Ama bu en büyük halde bile gayri safi yurtiçi hasılaya oran olarak bütçeden aktarılacak kaynak 0.63. biraz sonra geleceğim, aslında kaynaklar bu kadar da büyük değil, bu kadar büyük kaynak da gerekmiyor. Bunları atlıyorum, sorular olursa gösteririm. Fonun ne kadar zararı olur falan onların hesabı var. Bunun büyümeye etkisi ne? Bu 5.5'i, 5'e getiriyor kısa dönemde, ama uzun dönemde 5.5'i 4'e getiriyor. Uzun dönem de çok uzun bir dönem değil, dediğim gibi 7 çeyrek kadar bir dönem.

Aynı kredi garanti fonunu -TL cinsinden olanını- Merkez Bankası'nı devreye sokarak da yapmak mümkün; TL reeskont kredileri ile. Bu, eski Merkez Bankası olarak çekinmem gereken şey, çünkü bir miktar enflasyon yaratıcı bir şey, ama biz bunun enflasyon etkilerine de baktık. Hiç enflasyondan korkacak bir dönemde değiliz. Çok fazla da bir enflasyon üretmiyor. 1.5 puanlık falan bir enflasyon artışı var. Tabi ki bunun etkisi daha fazla çünkü Merkez Bankası kaynakları devreye giriyor, bankaları rahatlatıyor bu anlamda. Bunun milli gelire etkisine bakarsanız 0.7 puanlık bir iyileştirme getiriyor kısa dönemde. Uzun dönemde de 1.8 puanlık bir iyileşme getiriyor.

Yani temel sorun olan 2009 için küçülmeyi ortadan kaldırmak mümkün değil. Çünkü dış ticaret kanalından çok kötü etkileniyoruz. Uluslararası sermaye kanalından çok kötü etkileniyoruz. Daralmayı nasıl daha düzenli halde yapabiliriz? Bence 2009 için temel sorunumuz bu.

Şimdi iç talep yoksa, siz garanti verseniz de bir şirket niye gidip de kredi alsın, malını satamayacaksa bir anlamı yok. Dolayısıyla bütüncül yaklaşım gerekiyor. Yani bir yandan kredi mekanizmasını çalıştıracak, iç kredi, dış kredi. Öte yandan da iç talebi biraz olsun hareketlendirici bir şeyler gerekiyor. Söylediğim ilkeler çerçevesinde şöyle düşündük. Harcama eğilimi yüksek olan ve daha çok yurtiçinde üretilen mallara harcayacak kesimlere hem de sosyal adaleti sağlamak açısından bir takım yardımlar yapalım. Mesela 1000 liranın altında maaş alan emeklilere bir defalık 500 liralık harcama çeki, bunun maliyetini görüyorsunuz. Muhtaçlara bir defalık 500 liralık harcama çeki. Bunlar yapılabilir ama tabi takdir hükümetindir. Fakat işsizlik ödeneği alan sayısının ciddi olarak artırılması üzerinde -sayın başbakan yardımcımın konuşmasından da anladığım kadarı ile- çalışılıyor. Şu anda bundan yararlanmak çok zor; çünkü çıta çok yüksek. Dolayısıyla burada iki tane alternatif var,

1. Yararlanma miktarı lira olarak aynı, yararlanan sayısını arttırıyorsunuz
2. Yararlanan sayısını değiştirmiyorsunuz, ödenilen miktarı arttırıyorsunuz.

Bu durumda en yüksek etkiyi bu veriyor. Çünkü bunların harcama eğilimi çok yüksek. 5.5'i 3.6'ya getirebiliyorsunuz kısa dönemde. Ama tek başına değil. Diğer bütün önlemlerle birlikte. Bunlar hep birbirinin üzerine geliyor. Uzun dönemde ise 5.5'i %1'e düşürmek mümkün. Tabi hatırlatırım, bunlar Şubat tahminleri. Bunları şimdi Mayısta yapsanız bu, biraz

daha sarkacak çünkü bir miktar gecikme var. Ondan sonra işsizliği de 3.9 puan azaltmak mümkün oluyor, 16.6'yı.

Bütçe açığımız zaten artmış vaziyette ve IMF ile de anlaşmamız gerekiyor bunları yapmak için. Yapabilir miyiz peki? Bütçeye ne kadar yük getiriyor? Burada şunu hatırlamamız gerekiyor. Bunların bütçeye getireceği yük, düğmeye bastığınız andaki yük. Çünkü bütçe açığının önemli nedenlerinden biri 2009'da ekonominin daralıyor olması. Bütçe gelirlerimizin yaklaşık %70'i cari dönemin milli geliri tarafından belirleniyor. Biz o milli geliri alacağımız önlemlerle arttırabilirsek zaten günün sonunda bütçe gelirlerimizi arttırmış olacağız. Yani düğmeye bastığımızda ortaya çıkan bütçe açığı etkisi, gelir artışı nedeniyle zaten azalmış olacak.

Burada Senaryo 6 kolonuna bakarsanız, bütün bu önerilerimizin bütçeye getirdiği yük milli gelirin %1.3'ü. Yani bütçe açığını 1.3 puan artırıyor. Yapılabilir bir şey. Kısa vadeli gelir artışı etkilerini dikkate alırsanız -ikinci sıranın en son sütununa bakarsanız- bu 1.3, üç çeyrek sonra 0.75'e dönüyor, yani iyileşmeye başlıyor bütçe. Uzun vadeli etki de neredeyse 0'a yaklaşıyor. Kredi garanti fonlarında istenirse hükümetler bunları, bu geçici önlemdir diye kapatabilirler. Dolayısıyla bunlar 3 – 5 sene sonra tasfiye edilir, zararları ile, sermayeleriyle Hazine'nin hesabına geçer. Eğer bu dönüşmeyi de yaparsanız aslında bütçe açığı falan da ortaya çıkmıyor. Gerçi burada biraz armutla elma toplaması var; çünkü zaman farklılıkları var, ama çok önemli değil.

Yani şunu göstermeye çalışıyoruz. Milli gelirin 1.3 -1.5'i kadarlık bütüncül bir yaklaşımla ve IMF ile de anlaşarak, bir haber etkisi de yaratarak milli gelir küçülmesini azaltıcı birtakım şeyler yapmak mümkün, ama çok da hayalci olmamak gerekiyor. Çok da sihirli çözümler yok.

Bence artık 2010 için çalışmamız gerekiyor -en azından bizim bir düşünce kuruluşu olarak. 2010 da sanki zorlu geçecek gibi. Neden zorlu geçecek? İlk seanstaki 2 konuşmacının konuşmasında da gayet net bir şekilde ortaya çıktı. Birincisi, bankaların küresel mali sistemin yeniden sermayelendirilmesinin önünde önemli siyasi engeller var. Bunu aşmadıkça orada risk aşağıya doğru. Yani küresel kredi kanallarının tekrar işlemeye başlamasının önünde önemli engeller olabilir. Karamsar olmak istemiyorum ama böyle bir sorun var. Dolayısıyla bu çökmüş bir küresel sistem, çökmüş bir küresel sistemin yeniden çalışmaya başlaması, burada 2010 açısından da çok da hayalci olmamak gerekiyor. Dolayısıyla bence Türkiye'nin önündeki temel sorun, 2010, 2011, 2012, biz artık eskisi kadar dış kaynak bulamayacağız. Dolayısıyla biz iç tasarruf oranımızı nasıl arttırabiliriz? Mesela Çin bu açıdan çok şanslı. Çin'in temel sorunlarından bir tanesi iç tasarruf oranı nasıl düşürülebilir? Mesela bir emeklilik fonu kursa, sosyal güvenlik sistemini yaygınlaştırırsa dolayısıyla insanlar da daha az tasarruf etse falan, Çin o dönüşümü bir miktar yapabilir. ABD ve AB'ye daha çok mal satarak değil ama içerde de tüketime yönelik bir ülke haline gelip büyüme biçimini değiştirebilir. Ama bu bizim açımızdan çok zorlu. Bunu nasıl yapacağız? Bir miktar kamu eliyle yapabiliriz; ama o zaman da iç talebi arttıramayız. Yani çok çetrefilli sorunlarımız var. Bunun üzerinde durmamız gerekiyor. Bu çerçevede 2009'da bizim kriz nedeniyle mecburen gözümüzü kapadığımız mikro reformlar önümüze çıkıyor. Rekabet gücümüzü nasıl arttırabiliriz? Bence bunların üzerinde düşünmemiz gerekiyor. Şu önlemlerimizi aldıktan sonra.

İkincisi, ihracatla ilgili bir köşe yazarı arkadaşımızdan aldığımız bir tabloyu göstereceğim. İhracat performansımız açısından da bence soru işareti var. Neden? Bu Baturalp Candemir'in Referans gazetesinde Pazartesi günü yazdığı bir yazıda yaptığı hesaplar. IMF'nin World Ekonomik Outlook'taki büyüme tahminlerini almış. Bizim en fazla mal sattığımız 20 ülkeyi almış. Bunların toplam ihracatımız içindeki payı -sanıyorum 2007'ye göre yapmış bunu- %67.5. 2007, 2008, 2009 ve 2010 sütunlarında gördüğünüz rakamlar, bu ülkelerin büyüme gerçekleştirmeleri ve IMF tarafından yapılan büyüme tahminleri. 2009'da -%3; bizim ihracat

pazarımızın büyümesi olarak bakabiliriz buna. 2009'da bizim ihracat pazarımız %3 daralıyor. Peki bu 2010'da değişiyor mu? Sanıyorum Ayhan Bey 2010 için bütün dünya için %2'nin biraz altında bir tahmin yaptı. Ama bakın bizim ihracat pazarlarımız için bu tahmin 0.6. dolayısıyla buradan da ne yazık ki çok umutlu olamıyoruz ve bu açıdan bir tehlike var. Bir de bu tahminlerdeki riskler de finansal piyasalardaki durumun ne kadar sürede düzeleceğini bilmediğimizden aşağıya doğru. Bu durumda 2010 da biraz tatsız olabilir. Ben burada keseyim çok karamsar oldu. Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.